

Bilag 3 Forvaltningernes bemærkninger til ekspertgruppens anbefalinger 2020

Del 1. Anbefalinger vedrørende nationalt niveau

Nr.	Ekspertgruppens anbefaling	Forvaltningernes bemærkninger og videre proces
1	Ekspertgruppen anbefaler, at der fremover ageres efter, at alle niveauer af luftforurening er sundhedsskadelige for mennesker. Fremover bør strategier, planer, oplysning til borgerne og indsatser fx på nationalt og lokalt niveau have som omdrejningspunkt, at der ikke er en nedre grænse for, hvornår luftforurening er sundhedsskadelig for mennesker, men at alle niveauer af luftforurening er sundhedsskadelige – også niveauer væsentlig under fx EU's grænseværdier og WHO's retningslinjer. Luftforurening er et allestedsnærværende fænomen, der har store sundhedskonsekvenser for mennesker. Luftforurening udgør en stor risiko for danskernes sundhed. Med 4.600 for tidlige dødsfald årligt betyder det, at kun rygning og fysisk inaktivitet er årsag til flere for tidlige dødsfald i Danmark.	Sundheds- og Omsorgsforvaltningen og Teknik- og Miljøforvaltningen vurderer, at anbefalingen støtter op om målsætninger i 'Kommuneplan 2019'. Heriblandt ambitionen om, at luften bliver så ren i København, at borgernes sundhed ikke belastes, hvorfor Københavns Kommune arbejder for, at luftkvaliteten både overholder verdenssundhedsorganisationen WHO's retningslinjer og EU's grænseværdier for god luftkvalitet (Kommuneplanen 2019). Desuden tog Sundheds- og Omsorgsudvalget samt Teknik- og Miljøudvalget i maj 2020 anbefaling om, at der ikke er en nedre grænse for, hvornår luftforurening er sundhedsskadeligt for mennesker, til efterretning. Det er således forsat et opmærksomhedspunkt for Sundheds- og Omsorgsforvaltningen og Teknik- og Miljøforvaltningen, at alle niveauer af luftforurening er skadelige. Det vil sige også niveauer, som er under WHO's retningslinjer og EU's grænseværdier for god luftkvalitet.
2	Ekspertgruppen anbefaler et øget fokus på, at mange borgere lever mange år med sygdomme, der skyldes luftforurening. Det kan betyde forringet livskvalitet. I det videre arbejde med strategier, planer og indsatser på nationalt og lokalt niveau bør der derfor være fokus på, at borgerne bliver syge af luftforurening, før de dør af den, samt at nogle borgere af den grund lever med forringet livskvalitet. Hos børn er der fx fundet sammenhæng i forhold til udvikling af astma og astmasymptomer. Hos voksne er for nyligt eksempelvis etableret en sammenhæng mellem luftforurening og type 2-diabetes, ligesom hjertekarsygdomme også over en årrække har været kædet sammen med eksponering for luftforurening. Der er også sammenhæng i forhold til lungekræft selv ved lave koncentrationer af PM_{2,5} samt evidens for, at luftforurening har en forværende effekt hos KOL-patienter.	Sundheds- og Omsorgsforvaltningen og Teknik- og Miljøforvaltningen vurderer, at anbefalingen støtter op om målsætninger i 'Kommuneplan 2019'. Heriblandt ambitionen om, at luften bliver så ren i København, at borgernes sundhed ikke belastes, hvorfor Københavns Kommune arbejder for, at luftkvaliteten både overholder verdenssundhedsorganisationen WHO's retningslinjer og EU's grænseværdier for god luftkvalitet (Kommuneplan 2019). Det er derfor forsat et opmærksomhedspunkt for Sundheds- og Omsorgsforvaltningen og Teknik- og Miljøforvaltningen i det videre arbejde at se på alle aspekter af sundhedskonsekvenserne af luftforurening i opgørelser af effekter, herunder alle sygdomme, i videst muligt omfang.

3	Ekspertgruppen anbefaler, at der i beregningsgrundlag for sundhedskonsekvenser af luftforurening med tilhørende samfundsomkostninger fremadrettet inkluderes flere helbredsudfald under forudsætning af at der er konsensus om eksponerings-respons-funktionerne for de pågældende helbredsudfald. Med andre ord at helbredsudfald som fx astma hos voksne, KOL, lungebetændelse, type 2-diabetes og psykiatriske sygdomme fremover inkluderes i beregningsgrundlag for sundhedskonsekvenserne af luftforurening, når der er etableret konsensus om en årsagsmæssig sammenhæng med luftforurening. Jo flere helbredsudfald, der skyldes luftforurening, og som kan inkluderes i beregningsgrundlaget for sundhedskonsekvenser af luftforurening, jo mere præcist et billede giver beregningerne.	Sundheds- og Omsorgsforvaltningen vil være opmærksom på, at beregningsgrundlaget i fremtidige analyser og rapporter medtager flere helbredsudfald, så der gives et mere retvisende billede af sundhedskonsekvenserne af luftforurening i København. Derudover vil Sundheds- og Omsorgsforvaltningen undersøge muligheden for at få flere helbredsudfald med i en eventuel opgørelse i årsrapporten for 2021. Sundheds- og Omsorgsforvaltningen vurderer, at midler i den eksisterende indsats, på baggrund af en konkret vurdering, kan anvendes hertil.
---	---	---

Del 2. Anbefalinger vedrørende lokalt niveau

Nr.	Ekspertgruppens anbefaling	Forvaltningernes bemærkninger og videre proces
4	Ekspertgruppen anbefaler, at Københavns Kommune, evt. sammen med de omkringliggende hovedstadskommuner samt Region Hovedstaden indgår partnerskab med relevante interessenter omkring reduktion af udledning af sundhedsskadelig luftforurening fx Københavns Lufthavn, By og Havn, DSB og forskellige forbrændingsanlæg i København. Fly- og togtrafik og forbrændingsanlæg udleder sundhedsskadelig luftforurening, og et partnerskab om reduktion af sundhedsskadelige emissioner fra disse kilder gennem relevante interessenter kan være med til at styrke folkesundheden i København.	Sundheds- og Omsorgsforvaltningen og Teknik- og Miljøforvaltningen vurderer, at anbefalingen støtter op om målsætninger i 'Kommuneplan 2019'. Sundheds- og Omsorgsforvaltningen og Teknik- og Miljøforvaltningen vurderer, at det kan undersøges om denne anbefaling kan løftes gennem KKR Hovedstadens arbejde med luftforureningsdagsordenen. Arbejdet vil kræve tilførsel af nye midler.
5	Ekspertgruppen anbefaler, at Københavns Kommune og omkringliggende hovedstadskommuner samt Region Hovedstaden samarbejder om at udarbejde en fælles, lokal strategi for arbejdet med at beskytte særligt sårbare grupper som børn, gravide, ældre og borgere med kroniske sygdomme. Samarbejdet kan omhandle kortlægning af zoner med høj forurening i områder med følsom arealanvendelse såsom skoler, plejehjem,	Sundheds- og Omsorgsforvaltningen og Teknik- og Miljøforvaltningen vurderer, at anbefalingen støtter op om målsætninger i 'Kommuneplan 2019'. Sundheds- og Omsorgsforvaltningen og Teknik- og Miljøforvaltningen vurderer, at indsatsen vil kræve udbygning af det eksisterende vidensgrundlag på området. Arbejdet vil kræve tilførsel af nye midler.

	institutioner eller idrætsanlæg. Der kan i de udpegede zoner over en årrække udarbejdes og implementeres tiltag til at mindske sundhedsskadelig luftforurening i zonerne. Samarbejdet kan involvere patientforeninger som fx Astma-Allergi Danmark, Diabetesforeningen og Lungeforeningen. Nogle borgere er særlig sårbare overfor sundhedskonsekvenser af luftforurening, såsom børn, gravide, ældre og borgere med kroniske sygdomme. Det er oplagt at beskytte disse grupper mod eksponering for høj luftforurening fx ved områder eller institutioner, hvor luftforureningen er høj, og borgere tilbringer en stor del af deres tid.	
6	Ekspertgruppen anbefaler, at Københavns Kommune igangsætter en målrettet oplysningsindsats til borgere i specialiserede forløb fx rehabiliteringsforløb for hjertesygdom eller KOL. Borgere i disse forløb er særligt sårbare overfor sundhedskonsekvenserne af luftforurening, og en oplysningsindsats med fokus på vejledning og råd om luftforurening er nyttig for at forhindre forværring af sygdom og symptomer. Det kunne fx være generel viden om luftforurening, gode råd til at færdes i byen og råd til at få eller fastholde et sundt indeklima.	Sundheds- og Omsorgsforvaltningen vil afsøge perspektiverne i forhold til de eksisterende kommunale rehabiliteringsforløb i forvaltningen fx i Center for Diabetes og Center for KOL. Arbejdet vil kræve tilførsel af nye midler.
7	Ekspertgruppen anbefaler, at Københavns Kommune udarbejder information om sundhedskonsekvenser af brændefyring til blandt andet grundejer-, andels- og boligforeninger. Brændefyring er sundhedsskadelig og den største lokale kilde til sundhedsskadelig partikelforurening (PM_{2,5}) i København og det på trods af, at der kun er omkring 16.000 brændeovne i København (jf. årsrapport 2020). Nogle borgere oplever gener fra brændefyring fra naboer eller omkringliggende boliger, men mangler viden om og redskaber til at gøre noget ved problemet. Information til grundejer-, bolig- og andelsforeninger kan være med til at skabe opmærksom på sundhedskonsekvenser af brændefyring, åbne for dialog og opfordre til at reducere brug af brændeovne til gavn for naboer og sundhed i København. Informationsmateriale kan udarbejdes i dialog med patientforeninger som fx Astma-Allergi Danmark og Lungeforeningen.	Sundheds- og Omsorgsforvaltningen og Teknik- og Miljøforvaltningen vurderer, at anbefalingen støtter op om målsætninger i 'Kommuneplan 2019'. Arbejdet vil kræve tilførsel af nye midler.

8	Ekspertgruppen anbefaler, at Københavns Kommune øger fokus på at gøre entreprenørmaskiner eldrevne og i videst mulig omfang stiller krav herom i byggetilladelser og/eller gravetilladelser i Københavns Kommune. Entreprenørmaskiner omhandler dieseldrevne og mobile ikke-vejpgående maskiner indenfor industri og handel bl.a. forskellige typer af grave- og læssemaskiner, dumpere, gaffeltrucks, maskiner indenfor have og park m.m. Disse maskiner udleder høje niveauer af stoffer i luften og bidrager betydeligt til luftforurening i København med omkring 14 pct. af den samlede udledning af NO_x og 4 pct. af den samlede udledning af PM_{2,5}. Et øget fokus på at gøre entreprenørmaskiner eldrevne vil kunne reducere bidraget af sundhedsskadelig luftforurening i København betydeligt.	Teknik- og Miljøforvaltningen vurderer, at anbefalingen støtter op om målsætninger i KBH 2025 Klimaplanen Roadmap 2021-2025 og 'Kommuneplan 2019'. Det er et opmærksomhedspunkt for Teknik- og Miljøforvaltningen, at entreprenørmaskiner er et væsentligt fokusområde. Københavns Kommune har et mål om at reducere CO₂ udledningen fra disse maskiner og tunge køretøjer med 30-40% i 2025, som også vil have en effekt i forhold til udledningen af NO_x og partikler. Teknik- og Miljøforvaltningen vurderer, at denne anbefaling kan håndteres i regi af allerede igangsatte initiativer, herunder i forbindelse med det fremadrettede arbejde med C40 deklarationen om ren luft.
---	--	--

Del 3. Anbefalinger til mere viden på området

Nr	Ekspertgruppens anbefaling	Forvaltningernes bemærkninger og videre proces
9	Ekspertgruppen anbefaler, at der udarbejdes en beregning over hvilke sygdomsudfald, der er forbundet med eksponering for Black Carbon i Københavns Kommune. Aarhus Universitet har i deres bidrag til årsrapporten 2020 således udarbejdet en følsomhedsberegning af Black Carbons andel af PM_{2,5} i Københavns Kommune. Denne er beregnet alene for for tidlige dødsfald. Beregning af sygdomsudfald forbundet med eksponering for Black Carbon udføres på baggrund af den internationale anerkendte definition af Black Carbon.	Sundheds- og Omsorgsforvaltningen vurderer, at midler i den eksisterende indsats, på baggrund af en konkret vurdering, kan anvendes hertil.
10	Ekspertgruppen anbefaler, at der igangsættes yderligere undersøgelser af de sundhedsmæssige konsekvenser af luftforurening i København i forskellige bydele og på steder, hvor der er særligt høj luftforurening fx særligt forurenede strækninger. Det videre arbejde kan baseres på blandt andet data fra kommunens luftmålestationer, Google AirView-projektet i København, eller på tilgængelig viden om geografisk fordeling af helbredsskadelige	Sundheds- og Omsorgsforvaltningen og Teknik- og Miljøforvaltningen vurderer, at anbefalingen støtter op om målsætninger i 'Kommuneplan 2019'. Sundheds- og Omsorgsforvaltningen og Teknik- og Miljøforvaltningen vurderer, at det i nogle tilfælde vil være hensigtsmæssigt at supplere med data fra mobile luftmålestationer, eller andre typer af målinger, for at opnå

	luftforureningskomponenter. Det videre arbejde kan desuden udarbejdes med inspiration fra opgørelsesmetoder og beregninger knyttet til klassiske risikofaktorer for folkesundhed fx rygning, fysisk inaktivitet og alkoholforbrug.	indsigt i de sundhedsmæssige konsekvenser af luftforurening i forskellige bydele og på steder, hvor der er særligt forurenede strækninger. Sundheds- og Omsorgsforvaltningen vurderer, at midler i den eksisterende indsats, på baggrund af en konkret vurdering, kan anvendes hertil.
11	Ekspertgruppen anbefaler, at der skabes mere viden om sundhedskonsekvenser af indendørs luftforurening. Der mangler mere viden om indendørs luftforurenings sundhedsmæssige konsekvenser, særligt betydning hos særlig sårbare grupper, som børn, gravide, ældre og borgere med kronisk sygdom. Det kan fx være mere viden om betydning af brændefyring for indeklima og sundhed eller mere viden om indendørs luftforurening på kommunale institutioner fx plejehjem, idrætshaller, børneinstitutioner mv.	Arbejdet vil kræve tilførsel af nye midler.
12	Ekspertgruppen anbefaler, at der skabes mere viden om sundhedskonsekvenser af brug af bål og afbrænding af træ i børnehaver, daginstitutioner osv. Børn er særligt sårbare overfor sundhedskonsekvenserne af luftforurening blandet andet, fordi de er i en vækstfase. Det er derfor vigtigt, at de ikke udsættes for høje niveauer af luftforurening, som fx ved at sidde omkring et bål i institution.	Sundheds- og Omsorgsforvaltningen og Teknik- og Miljøforvaltningen vurderer, at anbefalingen støtter op om målsætninger i 'Kommuneplan 2019'. Arbejdet vil kræve tilførsel af nye midler.
13	Ekspertgruppen anbefaler at det undersøges i hvilken grad, brændefyrede pizzaovne og lignende bidrager til sundhedskonsekvenser af luftforurening i Københavns Kommune. Brændefyring er den største lokale kilde til sundhedsskadelige partikelforurening ($PM_{2,5}$) i København. Omfang og brug af pizzabrændeovne er ikke kortlagt i København, men der formodes at være mange af disse ovne i København, og at deres brændeforbrug er markant højere end de traditionelle brændeovne, der primært benyttes i vintermånederne. Der er behov for en kortlægning af omfang og brug af disse ovne og på den baggrund en vurdering af sundhedskonsekvenser heraf.	Arbejdet vil kræve tilførsel af nye midler.